DAVLAT SEKTORINI BOSHQARISHDAGI YANGI TENDENSIYALAR VA MUAMMOLAR

Abilhayev Shohimardon
TDIU Menegment fakulteti KB-75 guruh talabasi

Annotatsiya. Ushbu tezisda davlat sektorini boshqarish tizimida yuz berayotgan zamonaviy o„zgarishlar, yangi tendensiyalar va mavjud muammolar yoritilgan.

Hozirgi davrda davlat boshqaruvi an‟anaviy ma‟muriy boshqaruvdan raqamli, ochiq va fuqarolarga yo„naltirilgan boshqaruv tizimiga o„tmoqda. Raqamlashtirish, elektron hukumat, sun‟iy intellektdan foydalanish, ochiq ma‟lumotlar, davlat xizmatlarini soddalashtirish va natijadorlikka asoslangan boshqaruv davlat sektoridagi asosiy tendensiyalar sifatida ko„rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: davlat sektori, davlat boshqaruvi, elektron hukumat, raqamlashtirish, sun‟iy intellekt, davlat xizmatlari, ochiq ma‟lumotlar, shaffoflik, korrupsiya, byurokratiya, inson kapitali.

Davlat sektori mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim o„rin tutadi. Davlat tomonidan ta‟lim, sog„liqni saqlash, transport, ijtimoiy himoya, xavfsizlik va boshqa ko„plab sohalarda xizmatlar ko„rsatiladi. Shu sababli davlat sektorining qanday boshqarilishi aholining kundalik hayotiga va mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga bevosita ta‟sir ko„rsatadi. Bugungi kunda davlat boshqaruviga bo„lgan talablar avvalgi davrlarga qaraganda ancha o„zgargan. Fuqarolar davlat xizmatlaridan tez, qulay va shaffof foydalanishni xohlamoqda. Internet va raqamli texnologiyalarning rivojlanishi esa davlat tashkilotlarining ishlash usullarini ham o„zgartirmoqda. Endilikda ko„plab xizmatlarni davlat idorasiga bormasdan turib elektron shaklda olish imkoniyati mavjud. Davlat boshqaruvida raqamlashtirishning rivojlanishi bilan bir qatorda sun‟iy intellekt, katta ma‟lumotlar, bulutli texnologiyalar va avtomatlashtirilgan tizimlardan foydalanish ham kengaymoqda. BMTning elektron hukumat bo„yicha tadqiqotlarida ham raqamli hukumat rivojlanishi davlat xizmatlari va boshqaruv samaradorligini oshirishning muhim yo„nalishlaridan biri sifatida ko„rsatiladi. Shu bilan birga, zamonaviy davlat boshqaruvida yangi texnologiyalarni joriy etishning o„zi yetarli emas. Boshqaruv tizimida inson omili, malakali kadrlar, qonun ustuvorligi, shaffoflik va fuqarolarning ishonchi ham muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun davlat sektoridagi yangi tendensiyalarni o„rganish bilan birga, ular bilan bog„liq muammolarni ham tahlil qilish zarur.

Davlat sektorini boshqarish — davlat tashkilotlari va muassasalari faoliyatini belgilangan maqsadlarga erishish uchun tashkil etish, muvofiqlashtirish, nazorat qilish va baholash jarayonidir. Davlat boshqaruvida asosiy maqsad faqat iqtisodiy foyda olish emas, balki jamiyat ehtiyojlarini qondirish va davlat xizmatlarini samarali tashkil etishdan iborat. An‟anaviy davlat boshqaruvida ko„proq yuqoridan pastga qarab boshqarish, ko„p sonli hujjatlar, qat‟iy tartib-qoidalar va ma‟muriy nazorat ustun bo„lgan. Zamonaviy boshqaruvda esa natijadorlik, xizmat sifati, fuqarolar bilan muloqot, ochiqlik va raqamli texnologiyalardan foydalanishga katta e‟tibor berilmoqda. Yangi davlat boshqaruvi konsepsiyasi davlat tashkilotlarining faoliyatini natijalar asosida baholash, xizmatlar sifatini oshirish va resurslardan samarali foydalanishni nazarda tutadi. Shu sababli zamonaviy davlat sektorida "qancha ish bajarildi?" degan savol bilan bir qatorda "qanday natijaga erishildi?" degan savol ham muhim hisoblanadi.

Bugungi kunda davlat boshqaruvidagi eng muhim tendensiyalardan biri — raqamlashtirishdir. Elektron hukumat orqali davlat xizmatlarini internet orqali ko„rsatish, ma‟lumot almashish va davlat tashkilotlari o„rtasidagi jarayonlarni avtomatlashtirish imkoniyati paydo bo„lmoqda. Raqamli

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

texnologiyalardan foydalanish fuqarolar uchun vaqtni tejaydi. Masalan, ilgari ma‟lum bir hujjatni olish uchun davlat tashkilotiga borish talab qilingan bo„lsa, hozir ayrim xizmatlarni elektron shaklda olish mumkin. Bu esa navbatlar va ortiqcha byurokratik jarayonlarni kamaytirishga yordam beradi. O„zbekiston sharoitida ham davlat xizmatlarini raqamlashtirish va elektron hukumat tizimini rivojlantirish davlat boshqaruvini modernizatsiya qilishning muhim yo„nalishlaridan biridir.

Sun‟iy intellektning rivojlanishi davlat boshqaruviga ham yangi imkoniyatlarni olib kirmoqda. Davlat tashkilotlari katta hajmdagi ma‟lumotlarni qayta ishlash, murojaatlarni tahlil qilish, xizmatlarni avtomatlashtirish va ayrim jarayonlarni prognoz qilishda sun‟iy intellektdan foydalanishi mumkin. Masalan, aholining murojaatlarini avtomatik ravishda mavzular bo„yicha ajratish yoki davlat xizmatlariga bo„lgan talabni oldindan aniqlash uchun sun‟iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish mumkin. Biroq sun‟iy intellektdan foydalanishda ehtiyotkorlik talab etiladi. Chunki algoritmlar tomonidan qabul qilinadigan qarorlarning shaffofligi, shaxsiy ma‟lumotlarni himoya qilish va inson nazoratini saqlab qolish muhim masalalardan hisoblanadi. OECD davlat sektorida sun‟iy intellektdan foydalanishda ishonchlilik, mas‟uliyat va inson manfaatlarini hisobga olish zarurligini ta‟kidlaydi.

Davlat boshqaruvidagi yana bir muhim tendensiya — ochiqlik va shaffoflikni oshirishdir. Fuqarolar davlat tashkilotlarining faoliyati, davlat mablag„laridan foydalanish va turli qarorlar haqida imkon qadar ko„proq ma‟lumotga ega bo„lishi kerak. Ochiq ma‟lumotlar davlat va jamiyat o„rtasidagi ishonchni mustahkamlashga yordam beradi. Bundan tashqari, tadqiqotchilar, jurnalistlar va fuqarolik jamiyati vakillari ochiq ma‟lumotlardan foydalanib, davlat siyosati va davlat xizmatlarini tahlil qilishlari mumkin. Shaffoflikning oshishi korrupsiya xavfini kamaytirishga ham yordam berishi mumkin. Biroq buning uchun ma‟lumotlarni shunchaki e‟lon qilish emas, balki ularni tushunarli, o„z vaqtida va foydalanishga qulay shaklda taqdim etish muhim.

Davlat sektorini boshqarishdagi yangi tendensiyalarni O„zbekistondagi aksiyadorlik jamiyatlari faoliyati misolida ham ko„rish mumkin. Bugungi kunda davlat ishtirokidagi aksiyadorlik jamiyatlarida raqamlashtirish, xizmatlarni elektron shaklga o„tkazish, korporativ boshqaruvni takomillashtirish, shaffoflikni oshirish va mijozlarga qulay sharoit yaratish kabi yo„nalishlarga katta e‟tibor qaratilmoqda. Bu jarayonlar davlat sektorini an‟anaviy boshqaruv usullaridan zamonaviy va raqamli boshqaruv tizimiga o„tkazishning muhim ko„rinishlaridan biridir. Bunga

1

“O„zbektelekom” AK faoliyatini misol qilib keltirish mumkin. Kompaniya davlat ulushi mavjud bo„lgan aksiyadorlik jamiyati sifatida O„zbekistonning telekommunikatsiya va raqamli infratuzilmasini rivojlantirishda muhim o„rin tutadi. Hozirgi vaqtda kompaniya tomonidan internet, mobil aloqa, keng polosali aloqa, raqamli televideniye va boshqa zamonaviy xizmatlar ko„rsatilmoqda. Kompaniya faoliyatida raqamlashtirish jarayonlarining rivojlanayotganini ayrim xizmatlarning elektron shaklga o„tkazilganligi orqali ko„rish mumkin. Jumladan, mijozlarga ayrim xizmatlardan onlayn foydalanish, SIM-kartani eSIM texnologiyasiga almashtirish uchun elektron ariza yuborish kabi imkoniyatlar yaratilgan. Bu esa xizmat ko„rsatish jarayonini soddalashtirish, mijozlarning vaqtini tejash va inson omilini kamaytirishga yordam beradi. Shu sababli “O„zbektelekom” AKni davlat sektoridagi raqamlashtirish va zamonaviy boshqaruv tendensiyalariga amaliy misol sifatida ko„rsatish mumkin.

Davlat ishtirokidagi korxonalarda mijozga yo„naltirilgan boshqaruvning rivojlanishiga [2] “Uzbekistan Airways” AJ faoliyatini ham misol qilib keltirish mumkin. Kompaniya tomonidan yo„lovchilarga turli elektron xizmatlardan foydalanish imkoniyati yaratilgan. Xususan, aviachiptalarni onlayn xarid qilish, parvozga elektron ro„yxatdan o„tish, joy tanlash, chipta bilan bog„liq ayrim

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

amallarni masofadan bajarish kabi xizmatlar yo„lga qo„yilgan. Bunday imkoniyatlarning rivojlanishi davlat ishtirokidagi kompaniyalarda mijozlarning ehtiyojlarini hisobga olish va xizmat ko„rsatish jarayonlarini zamonaviy texnologiyalar asosida tashkil etish tendensiyasi kuchayayotganini ko„rsatadi. Bundan tashqari, elektron hujjat aylanishi va boshqa raqamli yechimlarning rivojlanishi korxonaning boshqaruv jarayonlarini ham soddalashtirishga xizmat qiladi.

1. [1] https://uztelecom.uz/
2. [2] https://www.uzairways.com/

Bank sektorida esa [1] "O„zsanoatqurilishbank" ATBni zamonaviy boshqaruv tendensiyalariga misol sifatida ko„rsatish mumkin. Bank faoliyatida raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish, mijozlarga masofadan xizmat ko„rsatish, elektron to„lovlar va avtomatlashtirilgan xizmatlardan foydalanish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bunday jarayonlar davlat ishtirokidagi tashkilotlarda ham boshqaruvni zamonaviylashtirish va xizmat ko„rsatish sifatini oshirishga e"tibor berilayotganini ko„rsatadi. Shu bilan birga, davlat ishtirokidagi banklarda korporativ boshqaruvni takomillashtirish, samaradorlikni oshirish va davlat ulushini boshqarish masalalari ham muhim hisoblanadi. Umuman olganda, O„zbekistondagi "O„zbektelekom" AK, "Uzbekistan Airways" AJ va "O„zsanoatqurilishbank" ATB kabi tashkilotlar misolida davlat sektorini boshqarishda yangi tendensiyalarni ko„rish mumkin. Bir tomondan, raqamli texnologiyalar va elektron xizmatlarning rivojlanishi boshqaruv jarayonlarini tezlashtirish va fuqarolar hamda mijozlarga qulaylik yaratish imkonini bermoqda. Ikkinchi tomondan, davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ boshqaruv, shaffoflik, hisobotdorlik va samaradorlikni oshirish masalalari dolzarb bo„lib qolmoqda. Shuning uchun davlat sektorini boshqarishning zamonaviy modelida raqamlashtirish bilan bir qatorda malakali kadrlar, ochiqlik, samarali nazorat va korporativ boshqaruv tamoyillarini rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, davlat sektorini boshqarish bugungi kunda katta o„zgarishlar bosqichidan o„tmoqda. Raqamlashtirish, elektron hukumat, sun"iy intellekt, ochiq ma"lumotlar va fuqaroga yo„naltirilgan davlat xizmatlari zamonaviy boshqaruvning asosiy tendensiyalariga aylanmoqda. Yangi texnologiyalar davlat xizmatlarini tezlashtirish, ma"lumotlarni qayta ishlashni osonlashtirish va boshqaruv samaradorligini oshirish uchun katta imkoniyat yaratadi. Biroq texnologiyalarni joriy qilish bilan bir qatorda, raqamli tengsizlik, kiberxavfsizlik, shaxsiy ma"lumotlarni himoya qilish, malakali kadrlar yetishmasligi va byurokratiya kabi muammolarni ham hal qilish zarur. Mening fikrimcha, zamonaviy davlat boshqaruvining asosiy maqsadi faqat davlat idoralarining ishini raqamlashtirish emas, balki fuqarolar uchun qulay va samarali xizmat ko„rsatish tizimini yaratish bo„lishi kerak. Buning uchun texnologiya, malakali inson kapitali, shaffoflik va samarali boshqaruv mexanizmlari bir-biri bilan uyg„unlashishi zarur. Kelajakda davlat sektorida sun"iy intellekt va boshqa raqamli texnologiyalardan foydalanish yanada kengayishi kutiladi. Shu sababli davlat tashkilotlari nafaqat yangi texnologiyalarni joriy etishi, balki xodimlarni ushbu texnologiyalar bilan ishlashga tayyorlashi ham kerak.

[1] . [3] https://sqb.uz/

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. OECD. *Government at a Glance 2025*. Paris: OECD Publishing.
2. United Nations. *UN E-Government Survey 2024*. New York: United Nations.
3. World Bank. *GovTech Maturity Index*. Washington, DC: World Bank.
4. OECD. *Recommendation of the Council on Artificial Intelligence*.
5. O„zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma‟lumotlari milliy bazasi — LexUZ.
6. OECD. *Preventing Corruption in Public Procurement*.
7. "O„zbektelekom" AJ rasmiy veb-sayti — https://uztelecom.uz/
8. "Uzbekistan Airways" AJ rasmiy veb-sayti — https://www.uzairways.com/
9. "O„zsanoatqurilishbank" ATB rasmiy veb-sayti — https://sqb.uz/
10. O„zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma‟lumotlari milliy bazasi — LexUZ — https://lex.uz/

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.